

connexions

Constitucionalisme independentista

[vista prèvia >](#)

A l'Estat espanyol, des que el règim del 78 va entrar en crisi, el terme «constitucionalista» ha estat reclamat, com a exclusiu, per part d'aquells qui neguen a Catalunya la possibilitat de decidir, lliurement i democràtica, el seu futur polític; i, en general, per part d'aquells qui es neguen a revisar cap dels tabús del règim, començant per la monarquia. D'aquesta manera, els sectors més immobilitistes de la política espanyola pretenen marcar una línia divisòria entre ells, els defensors de la constitució —del 1978— i, per tant, de la democràcia; i els crítics del règim, als qui atribueixen una posició «anticonstitucionalista» i, per tant, antidemocràtica.

Josep M. Vilajosana

Catedràtic de Filosofia del Dret de la Universitat Pompeu Fabra

josep.vilajosana@upf.edu

Crònica breu d'una apropiació

Una de les conseqüències gairebé immediates de l'actual procés polític català, va ser la de dividir els actors polítics, si més no, en dos camps. La denominació assignada a cadascun d'ells no és ingènua, sinó que deriva de la lluita per imposar un determinat relat. I, no cal dir-ho, qui ho aconsegueix obté una victòria inqüestionable dins d'una disputa que es juga en camps molt diversos, però també, i de manera central, en aquest. Així, els defensors d'una de les posicions s'autoqualifiquen com a independentistes o bé sobiranistes, mentre l'adjectiu que reserven majoritàriament als representants de l'opció oposada és el d'unionistes. Els partidaris de mantenir la unitat de l'Estat espanyol, al seu torn, en comptes dels mots «independentista» o «sobiranista», empen els de «separatista» o «secessionista», mentre ells s'autoanomenen «constitucionalistes». Com s'ha esdevingut aquest desenvolupament terminològic, i quines conseqüències té? Vegem-ho succintament.

La generació de l'anomenat bloc constitucionalista a Catalunya té un

precedent clar en el País Basc, on des de la segona legislatura del PP al govern espanyol (2000-2004) es va optar per una política de confrontació. A les eleccions del 2001, Jaime Mayor Oreja (1951) i Nicolás Redondo (1958) van formalitzar una aliança «constitucionalista» per guanyar, sense èxit, als partits nacionalistes i independentistes bascos la majoria al Parlament. El 2003 fou il·legalitzada Herri Batasuna (HB) i sis anys després era elegit lehendakari Patxi López (1959), amb els vots del PSE, PP i UPyD. Aquest podria ser considerat la llavor d'un bloc constitucionalista «reeixit», en el sentit de desplaçar com a «no constitucionalistes» els sectors nacionalistes bascos, en especial els pertanyents a l'esquerra abertzale. Sembla que aquí rau la inspiració, com en tantes altres ocasions, per tal d'aplicar el mateix model a Catalunya.

La primera fita la trobem en la reacció suscitada per l'elaboració del nou Estatut. Un dels fets rellevants és la creació de Ciutadans. En el Manifest fundacional d'aquesta formació política, el 2005, hi ha un breu esment a la Constitució espanyola de 1978 (CE), però hi ha una afirmació molt

significativa que avança la posada en escena del bloc: «*El nacionalismo unifica transversalmente la teoría y la práctica de todos los partidos políticos catalanes hasta ahora existentes*».¹ Aquesta és una caracterització sorprenent si tenim en compte que qui governava aleshores era el tripartit format per PSC, ERC i ICV, tots tres emmarcats dins el catalanisme polític però cap d'ells auto-definit com a «nacionalista» i només un d'ells sent independentista. S'enceta, així, l'estratègia que se seguirà després: foragitar de la CE no només els partits independentistes, sinó qualsevol altre que gosi aproximar-s'hi.

Ara bé, en els moments inicials, fixem-nos que C's es defineix en negatiu, com a partit «no nacionalista». En canvi, anys a venir es consolidarà una autovisió en positiu a l'entorn de la CE i emprant el terme «constitucionalista». Així, el 2017, C's presenta els seus valors d'aquesta manera: «*Ciudadanos es un partido político que se enmarca en la tradición constitucional (...). Una tradición que culmina con la Constitución democrática de 1978 (...). En consecuencia, nos definimos*

1 CIUDADANOS, «Primer manifiesto».

Al llarg del procés català s'anirà consolidant la idea d'un «bloc constitucionalista» a l'entorn, bàsicament, de tres partits: PSC, PP i C's

*como un partido liberal progresista, demócrata y constitucionalista».*²

Com és sabut, al llarg del procés sobiranista s'anirà consolidant la idea d'un «bloc constitucionalista» a l'entorn, bàsicament, de tres partits: PSC, PP i C's. Així es van anar afrentant els diferents esdeveniments significatius, incloent-hi eleccions, votacions al Parlament, manifestacions el Dia de la Hispanitat o el de la Constitució, tot gaudint, a partir de 2014, del suport d'un moviment social encapçalat per Societat Civil Catalana. El moment «reeixit» d'aquesta apropiació constitucional es produeix amb l'acord per tal d'aplicar, al 2017, per primer cop a l'Estat espanyol l'article 155 de la CE, fent-ne una interpretació molt discutible.³

Ara vivim l'epíleg, de moment, d'aquest procés d'apropriació, però alguns dels actors han canviat. Hi romanen PP i C's, però hi ha hagut l'intent d'excloure'n el PSOE i UP, a

partir del pacte de coalició al govern espanyol i a l'inici de la Taula de negociació i diàleg amb la Generalitat, tot traslladant a l'àmbit estatal allò que ja s'havia fet abans en el català. La paradoxa de tot plegat és que VOX, avalat per PP i C's, ha passat a ser considerat un representant pregon del constitucionalisme i —ateses les connexions que veurem després— de la democràcia. Per contra, partits d'una trajectòria democràtica indiscutible, com ara ERC o Junts per Catalunya, són expulsats de la CE i de la democràcia.⁴ Com ha dit sarcàsticament un exmagistrat del Tribunal Suprem, «*nuestra Constitución tiene 169 artículos, pero escuchando la fanfarria estridente de los 'constitucionalistas puros', uno tiene la impresión de que solamente existe el artículo 2, en el que se habla de la patria común e indivisible de todos los españoles*».⁵

Allò que se'n desprèn d'aquesta breu història és l'intent d'introduir

en l'imaginari col·lectiu la idea que ser independentista —o entrar-hi en contacte!— és anar «contra la Constitució». Evidentment, la pretensió és aprofitar la valoració positiva que té el mot «constitució» i, consegüentment, l'epítet «constitucionalista». Però hom va una passa més enllà: identifica «constitució» amb «democràcia», amb la qual cosa ser contrari a la constitució esdevé ser contrari a la democràcia. Per tant, els independentistes, en no ser constitucionalistes, tampoc serien demòcrates.

Tot seguit mostraré algunes de les fal·làcies que amaga aquesta forma d'argumentar. Posar-les en relleu ha de contribuir a desmuntar-ne el relat que se'n desprèn. La conclusió serà justament la contrària que es postula: els i les independentistes poden ser —i de fet ho són— demòcrates, i, precisament perquè són demòcrates, poden ser —i de fet ho són— constitucionalistes. Per tal de justificar aquesta conclusió, caldrà explicitar un seguit de distincions cabdals que ens permetin entendre on rau exactament el caràcter fal·laç d'aquella argumentació.⁶

2 CIUDADANOS, «Nuestros valores».

3 Sobre el context en què s'insereix l'aplicació d'aquest article i els seus efectes negatius per a la democràcia, remeto a VILAJOSANA, «L'estat dual a Espanya: context i justificació de l'aplicació de l'article 155 CE».

4 Procés ben explicat a PINHEIRO, «Un 'bloque constitucionalista' que choca con los consensos del 78: ilegalizar partidos o limitar las lenguas cooficiales».

5 MARTIN PALLIN, «Presumir de constitucionalista».

6 Els qui s'apropien de la CE i del mot «constitucio-

Constitució i sistema constitucional

Convé començar distingint entre el que podríem anomenar sentit «general» i sentit «particular» de «constitució». El sentit general denotaria la classe dels sistemes jurídics que estan encapçalats per un document del tipus anomenat «constitució» —«sistemes constitucionals»—, mentre que el sentit particular faria referència a un concret i determinat text constitucional, com ara la Constitució espanyola. Així, qui refusi una concreta constitució no queda necessàriament exclòs de la defensa dels sistemes constitucionals. La desaprovació d'una constitució en sentit particular pot produir-se per dues raons. La primera, pel fet de preferir-ne una altra. Qui defensi aquesta opció rebutja una concreta constitució, però no el sistema constitucional. La segona, perquè prefereix un sistema jurídic sense cap constitució. Només en aquest segon cas hom rebutja també el sistema

constitucional. Cal dir, al respecte, que així com hi ha independentistes que volen desvincular-se de la CE, no consta que hi hagi cap partit polític ni moviment independentista que no defensi un sistema constitucional.⁷

A partir d'aquesta primera distinció, però, cal avançar per tal d'explorar les ambigüitats que segueixen amagant tant el sentit general com el particular de constitució. És l'ús desacomplexat d'aquestes ambigüitats el que ha permès als autodenominats «constitucionalistes» una apropiació del sistema constitucionalista, en general, i de la CE, en particular. Això ha produït l'expulsió de la resta, notòriament els independentistes, del paradís del constitucionalisme.

És l'independentisme contrari a la democràcia?

Prenent en consideració el sentit general de constitució, és a dir, com

a equivalent a sistema constitucional, cal fer encara una ulterior divisió, la qual diferenciaria un concepte «formal» d'un altre «substantiu». En sentit formal, un sistema jurídic seria constitucional simplement si conté entre les seves normes un text normatiu que està per damunt de la resta i la funció del qual només és la d'organitzar les institucions d'un estat, atribuint-ne les respectives competències. En canvi, un sistema constitucional ho serà en sentit substantiu si, a més de l'organització de l'estructura estatal, el text que l'encapçala estableix una sèrie de drets i garanties per tal de protegir la ciutadania dels eventuais abusos de les institucions públiques.

Hi ha qui considera que aquest darrer és el concepte genuí de constitució, avalat pels orígens històrics de les constitucions modernes.⁸ En efecte, es pot constatar aquest sentit originari en l'article 16 de la *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, de 1789: «*Toute société dans laquelle la garantie des droits n'est pas assurée, ni la séparation*

nalista» cometen bàsicament diverses fal·làcies que, tècnicament, s'anomenen d'ambigüitat —ús d'arguments que contenen paraules o expressions amb significats que van canviant al llarg del raonament. He renunciat, però, a introduir cap mena de formalització en el text per tal de fer-lo més entenedor a un lector no avesat a la lògica.

7 Ans al contrari, hi ha un munt d'iniciatives —com Procés Constituent, Debat Constituent...— en què es debat tant al voltant de la millor manera d'abordar un procés constituent, que culminés eventualment en la Constitució catalana, com sobre quin hauria de ser-ne el contingut.

8 SARTORI, *Elementos de Teoría Política*.

El que propugna l'independentisme és un canvi que afecta l'estat sense que necessàriament comporti un canvi de règim polític

des pouvoirs déterminée, n'a point de Constitution».⁹ Aquest significat primigeni, que exclouria del seu abast els estats que no fossin liberal democràtics, potser ha caigut en desús, però encara el podem trobar en expressions com ara «monarquia constitucional» —en oposició a «monarquia absoluta»— o «estat constitucional» —antítesi d'«estat absolut».¹⁰

Arribats a aquest punt, doncs, alguna raó hi hauria per a equiparar la defensa d'un sistema constitucional amb la d'un règim liberal i democràtic. Ara bé, queda per veure si el fet de donar suport a l'independentisme comporta, irremeiablement, ser contrari a un sistema constitucional entès en aquest sentit substantiu; en definitiva, si implica ser contrari a la democràcia liberal. Justament és aquesta equiparació la que subjau a l'acusació, per part dels unionistes, segons la qual els

independentistes no són constitucionalistes, ergo no són demòcrates.

Per tal de comprovar que aquesta conclusió és esbiaixada, cal diferenciar, —per dir-ho en termes de Teoria Política— entre estat i règim polític, distinció que té el seu reflex en els conceptes d'ordre estatal i ordre jurídic, en l'àmbit de la Teoria del Dret.¹¹ «Estat» fa referència a la unitat política que ostenta el monopoli de la força física en un determinat territori, mentre que «règim polític» té a veure amb la manera amb què s'estructura el poder dins d'un determinat estat. Simplificant, un estat pot tenir un règim democràtic o tenir-ne un d'autoritari, sense deixar de ser una mateixa unitat política.¹² És per aquest motiu que les possibi-

litats lògiques que hom pot defensar serien:

- a) Mantenir l'estat, mantenint el règim —democràtic o autoritari.
- b) Mantenir l'estat, canviant el règim —democràtic o autoritari.
- c) Canviar l'estat, mantenint el règim —democràtic o autoritari.
- d) Canviar l'estat, canviant el règim —democràtic o autoritari.

El que propugna l'independentisme és un canvi que afecta l'estat —opcions c i d—, sense que necessàriament comporti un canvi de règim polític —opció d. A més, fins i tot en aquest darrer cas, el canvi proposat pot ser el de passar d'un règim autoritari a un altre de democràtic; i en l'opció c, si es parteix d'un règim democràtic, el canvi d'estat pot anar acompanyat d'un programa de millorament de la qualitat democràtica del règim. Per tant, la identificació de les posicions independentistes amb doctrines contràries als règims democràtics no es justifica per raons conceptuals. Hom pot ser independentista i demòcrata, de la mateixa

⁹ Cfr. VILE, *Constitutionalism and the separation of powers*.

Traducció de l'article 16 de la Declaració dels drets de l'home i del ciutadà: Article 16. *Tota societat en què la garantia de drets no estigui assegurada, ni la separació dels poders determinada, no té Constitució.*

¹⁰ GUASTINI, *Teoria e dogmatica delle fonti*.

¹¹ Per una anàlisi més aprofundida de la distinció entre ordre estatal i ordre jurídic, i com es connecta amb la d'estat i règim polític, remeto a VILAJOSANA, «Towards a material criterion of identity of a legal order» i VILAJOSANA, *El significado político del Derecho*.

¹² No faré esment d'un altre concepte, com és el relatiu a la forma de govern —monàrquic o republicà. És sabut que l'independentisme català és pràcticament en la seva totalitat republicà. Segons un estudi molt recent del CEO, el 91% dels votants de JxCat, el 95% dels d'ERC i el 98% dels de la CUP es decanten per aquesta forma de govern, circumstància que no crec que ningú gosi qualificar de contrària als sistemes constitucionals amb règim democràtic. Vegeu CEO, *Baròmetre d'Opinió Política. 1ª onada*.

Cada cop més, hi ha una defensa en clau democràtica de la independència de Catalunya, desplaçant sovint altres raons com ara les econòmiques o les identitàries

manera que hom pot ser unionista i defensor d'un règim autoritari.

Fins aquí l'anàlisi conceptual i abstracta, però si baixem a l'estudi de què en pensen els independentistes catalans, hi ha força evidències empíriques que defensen un estat català, és clar, però dotat d'un règim democràtic. De fet, sembla que fins i tot són més proclius a defensar un règim democràtic que no pas els seus compatriotes unionistes. El 94,6% dels independentistes residents a Catalunya està d'acord amb l'enunciat «la democràcia és preferible a qualsevol altra forma de govern», percentatge que disminueix al 84% en el cas dels unionistes.¹³

A més, cal afegir a aquestes dades que d'entre les raons adduïdes per voler un estat català per part dels partits i entitats majoritàries, moltes són de caràcter democràtic, tant pel que fa al contingut que hauria de tenir el futur estat, com pel procediment escaient per tal d'assolir-lo. D'una banda, a mesura que ha anat desenvolupant-se el

«procés» ha augmentat el nombre de persones que considera que, davant de la pèrdua de qualitat democràtica de l'Estat espanyol, cal constituir un nou estat independent que n'assoleixi un nivell més acceptable. És a dir, cada cop més, hi ha una defensa en clau democràtica de la independència de Catalunya, desplaçant sovint altres raons com ara les econòmiques o les identitàries. De l'altra banda, la reivindicació del dret a decidir, com a la base de l'augment espectacular de l'independentisme durant els últims deu anys, és, com veurem més endavant, escrupolosament democràtica, en el sentit que qui el defensa —entre el 75% i el 80% dels catalans, òbviament no tots independentistes, però sí tots demòcrates—¹⁴ no només advoca com a primera opció per a donar sortida al conflicte la celebració d'un referèndum acordat, sinó que n'acceptaria el resultat sigui quin sigui.

Com a conclusió d'aquest apartat, doncs, hom pot afirmar que, tant per

raons conceptuals com per raons empíriques, no es justifica equiparar la defensa de la independència feta des de Catalunya amb posicions no democràtiques i, per tant, no constitucionalistes en el sentit general i substantiu de «constitució».

És l'independentisme contrari a la CE?

L'altra estratègia per expulsar els independentistes del grup dels constitucionalistes passa per emprar el mot «constitució» en sentit particular. En aquest cas, s'apunta que els independentistes són contraris a una constitució concreta, l'actual CE. Aquesta acusació pot semblar a primer cop d'ull més fonamentada que l'anterior. Al cap i a la fi, de ben segur hi haurà independentistes que admetran de bon grat que no estan d'acord amb la CE. Tanmateix, tampoc per aquest camí els independentistes han de renunciar forçosament al rètol de «constitucionalistes».

Les raons que podrien avalar que les posicions independentistes fossin contràries a la CE en són dues. Una, que la simple defensa de la doctrina independentista vulneri la CE; l'altra,

¹³ BREW, «Cinc mentides sobre l'independentisme català».

¹⁴ MOLDES, «Un 78,7% dels catalans es mostren partidaris del referèndum».

Tenir una societat pluralista és un dels béns més preuats que ha de preservar un estat perquè pugui ser considerat democràtic i liberal

que allò contrari a la CE sigui voler dur aquesta doctrina a la pràctica. Anem a pams i analitzem breument ambdues possibilitats.

Societat pluralista i doctrina independentista

Tenir una societat pluralista és un dels béns més preuats que ha de preservar un estat perquè pugui ser considerat democràtic i liberal.¹⁵ Que els règims democràtics han de vetllar perquè el pluralisme de valors imperant en la societat sigui una realitat, justifica que es respectin una sèrie de drets fonamentals tan bàsics com són, entre d'altres, la llibertat ideològica —article 16 CE—, la llibertat d'expressió —article 20.1 CE— o el dret de participació política —article 23 CE—, tots ells reconeguts a la carta magna espanyola.

Aquesta sembla ser fins ara la posició del Tribunal Constitucional (TC), quan ha sostingut que la democràcia implantada per la CE no és militant. Per això diu: «*La Constitución española (...) no excluye de la posibilidad de*

reforma ninguno de sus preceptos ni somete el poder de revisión constitucional a más límites expresos que los estrictamente formales y de procedimiento». Afegeix que la CE conté una sèrie de principis i que aquests obliguen tant als ciutadans com els poders públics, però conclou: «*desde el respeto a estos principios, (...), cualquier proyecto es compatible con la Constitución, siempre y cuando no se defienda a través de una actividad que vulnere los principios democráticos o los derechos fundamentales*».¹⁶

Així, doncs, cal admetre, seguint la pròpia doctrina del TC, que la defensa de posicions independentistes és perfectament compatible amb l'actual CE, sempre que no vulneri els principis democràtics o els drets fonamentals.¹⁷ Més aviat, el que fora contrari a la CE seria la il·legalització dels partits independentistes, propugnada per certs moviments espanyolistes i per alguns dirigents dels partits del «bloc constitucionalista» —VOX, PP, C's i PSOE—, atès

que vulneraria els drets fonamentals esmentats.

El dret a decidir, un camí constitucional cap a la independència

Les doctrines independentistes, doncs, no poden ser titllades d'inconstitucionals. Ara bé, ho és la possibilitat d'assolir allò que defensen? Altre cop, aquí trobem una ambigüitat de la qual en treuen profit els detractors de l'independentisme: el «text» articulat d'una constitució concreta és una cosa, i les «interpretacions» que puguin fer-se'n, una altra. Aquest fenomen pot afectar, i afecta, qualsevol text jurídic, la qual cosa comporta inexorablement un cert nivell de discrecionalitat en l'interpret. Però hi ha trets que fan que la discrecionalitat tingui un sentit especial, deguda la importància, en la interpretació constitucional.

En efecte, la incorporació d'un llistat de drets fonamentals a les constitucions de caràcter democràtic té dues implicacions principals. En primer lloc, caldrà un plus d'argumentació jurídica a l'hora de determinar el

¹⁵ MILL, *Sobre la llibertat*.

¹⁶ TRIBUNAL CONSTITUCIONAL, sentència 48/2003.

¹⁷ Per a una anàlisi més aprofundida d'aquesta qüestió i de les darreres oscil·lacions del TC, vegeu BARCELÓ (et al.), *El derecho a decidir*.

Seguint la pròpia doctrina del TC, la defensa de posicions independentistes és perfectament compatible amb l'actual CE, sempre que no vulneri els principis democràtics o els drets fonamentals

contingut i l'abast d'un d'aquests drets, atès que l'interpret sempre es trobarà amb la necessitat de ponderar-ne l'aplicació atenent a d'altres drets que poden entrar-hi en conflicte.¹⁸ El dret a la llibertat d'expressió, posem per cas, està limitat especialment per altres drets, com ara el dret a l'honor, el dret a la intimitat, el dret a la pròpia imatge o la protecció de la joventut i la infància —article 20.4 CE. En segon lloc, els drets fonamentals solen incorporar una càrrega político-moral. Per aquesta raó, no se'n pot establir el contingut i l'abast sense construir una teoria d'aquest tipus, per rudimentària que sigui.¹⁹ Per seguir amb l'exemple de la llibertat d'expressió, determinar-ne l'abast, en consonància amb els altres drets en joc, implica tenir una concepció de la democràcia —teoria política— i fer inevitables referències a la dignitat i a la llibertat de les persones —teoria moral.

Del fet que els drets fonamentals contemplats en la CE admetin combinacions diferents atenent llur ponderació, se segueix que poden

haver-hi, i de fet n'hi ha, interpretacions diferents d'un mateix text, defensables «per raons democràtiques». Això cal tenir-ho en compte quan arribem al darrer reducte que li queda a qui vol titllar de no constitucionalista l'independentisme: el procediment «constitucional» per fer efectives les aspiracions polítiques —no contràries a la CE, com acabem de veure— dels qui desitgen crear un estat català.

Arribats a aquest punt, la pregunta que cal fer-se és: Quina resposta ha de donar un estat democràtic a una petició continuada i pacífica d'una part molt rellevant de la població d'una comunitat nacional interna que reivindica el dret a decidir sobre el seu futur polític, incloent-hi la possibilitat d'independitzar-se'n? Fins ara, els diferents poders de l'Estat espanyol han respost aquest interrogant de manera molt diferent a com ho han fet altres països democràtics com ara el Regne Unit o el Canadà. En efecte, en comptes de convocar, delegar o, simplement, tolerar un referèndum, han optat per la negativa a pactar una consulta i, quan aquesta s'ha produït sense pacte, han decidit fer servir la policia per a

reprimir els votants i organitzadors del referèndum, aplicar una legislació d'excepció —l'article 155 CE—, i tractar aquestes reivindicacions per la via penal.

La forma emprada pels poders de l'Estat per oposar-se a la independència no és l'única via ni, a parer meu, és la més democràtica. Qui s'oposa a una consulta que tracti sobre la independència de Catalunya esgrimeix bàsicament dos principis. El primer, contingut a l'article 2 de la CE, el de la indisso-luble unitat de la nació espanyola; el segon, el de la sobirania del poble espanyol, recollit a l'article 1.2 de la mateixa. El principi que caldria ponderar enfront d'aquests és, justament, el principi democràtic establert com a pòrtic a l'art. 1.1 i concretat després en diversos drets fonamentals com ara el de participació política de l'article 23.1. Hi ha maneres raonables d'harmonitzar els principis que confereixen identitat a un estat democràtic i de dret com el consagrat al «text» constitucional, llegit quatre dècades després de la seva formulació. Si es fa així, ens trobarem que la CE no prohibeix la realització d'una

18 Cfr. ALEXY, *Teoría de los derechos fundamentales*.

19 Cfr. DWORKIN, *Taking rights seriously*.

L'opció triada per la major part de l'estament polític i jurídic espanyol és això: una opció interpretativa; però se'ns vol fer passar aquesta interpretació com si fos l'única possible

consulta d'aquest tipus, tenint en compte que l'Estat té la possibilitat de convocar-la —article 92 CE— o delegar-ne la competència —article 150.2. Qualsevol de les dues opcions implica, lògicament, la necessitat d'entrar en negociacions polítiques —no necessàriament de reforma constitucional— al voltant de qüestions com ara la pregunta, terminis, quòrum, efectes...²⁰

El que ha de quedar clar, després del que s'ha exposat, és que l'opció triada per la major part de l'estament polític i jurídic espanyol és això: una opció interpretativa. Se'ns vol fer passar aquesta interpretació com si fos l'única possible —de fet com si fos el «text» de la CE—, evitant així ponderar el reconeixement de la unitat de la nació i la sobirania del poble espanyol amb les implicacions que comporta el principi democràtic. És el que ha acabat fent el TC, el qual admet

que les posicions independentistes podrien assolir la celebració d'un referèndum només després d'una reforma constitucional, és a dir, d'una reforma del «text» de la CE.²¹ Però, com és sabut, no és esperable que les majories necessàries per tal reforma les pugui obtenir mai l'independentisme català, tot i que arribés a ser molt més majoritari a Catalunya. Aquest, doncs, és un argument cínic perquè mentre reconeix, com hem vist, que la posició independentista catalana és constitucional, veta qualsevol camí democràticament raonable d'assolir-ne l'objectiu. Una posició molt diferent a l'adoptada per la Cort Suprema canadenca, que rebutja el dret d'autodeterminació del Quebec —la via unilateral—, mentre reconeix el que aquí anomenem dret a decidir, precisament fonamentant-lo en el fort pes del principi democràtic davant d'altres principis com el d'unitat territorial.²²

Qui no cerqui una sortida al conflicte polític respectuosa amb el principi democràtic, haurà d'afrontar de manera recurrent una qüestió incòmoda: en ple segle XXI, l'única possibilitat de crear nous estats continuarà sent la utilització de mitjans violents com ha estat la tònica general en el passat o, per contra, els sistemes democràtics han de donar una resposta diferent que passi per articular-ne les demandes d'una forma ordenada, pacífica i respectuosa amb la voluntat dels governats, tal com implica la celebració d'un referèndum? Els independentistes poden donar suport —i molts ho fan— a una interpretació de la CE que avala aquesta resposta diferent, tot pensant, també, que en sortiria reforçada la qualitat democràtica de l'Estat espanyol. I això, certament, no fa que esdevinguin no-constitucionalistes, ni tan sols en el sentit particular de «constitució». ■

20 He precisat els termes d'aquesta possible ponderació raonable en els darrers anys i en diferents treballs acadèmics. N'esmentaré només el primer: VILAJOSANA, «Principi democràtic i justificació constitucional del dret de decidir»; i l'últim VILAJOSANA, «Democracia y derecho a decidir».

21 En la Sentència del TC 42/2014, s'esmenta per primer cop el «dret a decidir», però es conclou que només podrà exercir-se mitjançant una reforma del text constitucional.

22 Cfr. Dictamen de la Cort Suprema del Canadà, de 20 d'agost de 1998.

■ Bibliografia

ALEXY, Robert. *Teoría de los derechos fundamentales*. Madrid: CEC, 1993.

BARCELÓ, Mercè (et al.). *El derecho a decidir. Teoría y práctica de un nuevo derecho*. Barcelona: Atelier, 2015.

BREW, Joe. «Cinc mentides sobre l'independentisme català» [en línia]. A *Vilaweb*, de 3 de maig de 2019. Disponible a: <www.vilaweb.cat>.

CEO. *Baròmetre d'Opinió Política. 1ª onada*: Generalitat de Catalunya, 2020.

CIUDADANOS. «Primer manifest» [en línia], de 7 de juny de 2005. Disponible a <www.tolerancia.org>.

CIUDADANOS. «Nuestros valores» [en línia]. Asamblea general de Ciudadanos de 5 de febrer de 2017. Disponible a <www.ciudadanos-cs.org>.

DWORKIN, Ronald. *Taking rights seriously*. Londres: Duckworth, 1977.

GUASTINI, Riccardo. *Teoria e dogmatica delle fonti*. Milà: Giuffrè, 1998.

MARTIN PALLIN, José Antonio. «Presumir de constitucionalista» [en línia]. A *El País*, de 10 d'agost de 2019. Disponible a: <www.elpais.es>.

MILL, John Stuart. *Sobre la llibertat*. Girona: Ela Geminada, 2017.

MOLDES, Aleix. «Un 78,7% dels catalans es mostren partidaris del referèndum»

[en línia]. A *Diari ARA*, de 5 d'abril del 2019. Disponible a: <www.ara.cat>.

PINHEIRO, Marcos. «Un 'bloque constitucionalista' que choca con los consensos del 78: ilegalizar partidos o limitar las lenguas cooficiales» [en línia]. A *eldiario.es*, de 18 de març de 2019. Disponible a <www.eldiario.es>.

SARTORI, Giovanni. *Elementos de Teoría Política*. Madrid: Alianza Editorial, 1992.

VILAJOSANA, Josep M. «Towards a material criterion of identity of a legal order». A *Rechtstheorie*, núm. 27, pàg. 45-64, 1996.

VILAJOSANA, Josep M. *El significado político del Derecho*. Mèxic: Fontamara, 1997.

VILAJOSANA, Josep M. «Principi democràtic i justificació constitucional del dret de decidir». A *Revista d'Estudis Autònoms i Federals*, núm. 19, pàg. 178-210, 2014. Versió anglesa: VILAJOSANA, Josep M. «The democratic principle and constitutional justification of the right to decide». A *Catalan Social Sciences Review*, núm. 4, pàg. 57-80, 2014.

VILAJOSANA, Josep M. «L'estat dual a Espanya: context i justificació de l'aplicació de l'article 155 CE». A *Revista Catalana de Dret Públic*, número especial, pàg. 137-155, 2019.

VILAJOSANA, Josep M. «Democracia y derecho a decidir». A *Eunomía. Revista en Cultura de la Legalidad*, núm. 18, pàg. 375-391, 2020.

VILE, M.J.C. *Constitutionalism and the separation of powers*. Oxford: Oxford University Press, 1967.